

Література

1. Ільченко О. О. Питання сутності і структури музичного мислення. *Науковий вісник НМАУ ім. П. І. Чайковського* : збірник наукових праць. Київ, 2003. Вип. 9. 150 с.
2. Котляревський І. А. Парадигматичні аспекти розвитку понятійного апарату музикознавства. *Науковий вісник НМАУ ім. П. І. Чайковського* / ред.-упор. О. С. Тимошенко. Київ: НМАУ ім. П. І. Чайковського, 2000. Вип. 7. С. 31–33.
3. Москаленко В. Г. До визначення поняття «музичне мислення». *Українське музикознавство* : зб. ст. Київ : НМАУ ім. П. І. Чайковського, 1998. Вип. 28. С. 48–53.
4. Пясковський І. Б. Логіка музичного мислення : монографія. Київ : Музична Україна, 1987. 182 с.

С. Мальов,

здобувач ступеня вищої освіти
«доктор філософії»

Вінницького державного
педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

S. Malov,

master'sstudent

Vinnitsia Mykhailo Kotsubynsky
State Pedagogical University

ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ МИСТЕЦТВА У КОНТЕКСТІ ІННОВАЦІЙНИХ ПІДХОДІВ

AESTHETIC EDUCATION OF PRIVATE SCHOOL STUDENTS THROUGH THE MEANS OF ART IN THE CONTEXT OF INNOVATIVE APPROACHES

Анотація. У статті розкрито сутність понять, спрямованих на активізацію процесу естетичного виховання дітей молодшого шкільного віку – «мистецтво», «художньо-педагогічна технологія», «інноваційний підхід», «художньо-естетична діяльність»; розглянуто зміст естетичних компетентностей учнів початкових класів та інноваційної підготовки на уроках мистецтва. Запропоновано інноваційні технології, спрямовані на активізацію креативності молодших школярів.

Abstract. The article reveals the essence of concepts aimed at activating the process of aesthetic education of children of primary school age - "art", "artistic and pedagogical technology", "innovative approach", "artistic and aesthetic activity"; the content of aesthetic competences of elementary school students and innovative training in art classes are considered. Innovative technologies aimed at activating the creativity of younger schoolchildren are proposed.

Ключові слова: естетичне виховання, інноваційний підхід, мистецька освіта, мистецтво, молодший шкільний вік.

Key words: aesthetic education, innovative approach, art education, art, primary school age.

Реформування сучасної освіти в Україні у світлі сучасних концепцій виховання, в умовах гуманізації та демократизації суспільства вимагає особливої уваги до проблеми упровадження інновацій в освітній процес. На порядку денному постале важливе завдання пошуку ефективних шляхів та співробітництві всіх суб'єктів підготовки, зорієнтованість на інноваційні підходи, новітні моделі, сучасні педагогічні технології, які забезпечили б підготовку науково-педагогічних кадрів, зокрема розробку та дослідження інноваційних шляхів і методів, впровадження їх в традиційні форми виховання підростаючого покоління в Україні. Такі завдання відображені в основних концептуальних положеннях розвитку педагогічної освіти, зокрема в таких нормативних державних документах, як «Програма українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді», Закон України «Про освіту», «Концепція розвитку педагогічної освіти», «Стратегія національно-патріотичного виховання» та інших інструктивних документах МОН України.

У світлі сучасних концепцій виховання, зростає соціальна роль творчої особистості – носія нових ціннісних орієнтацій, для якого притаманні високий рівень духовності, загальної та естетичної культури. Особливого значення в цьому процесі набуває початкова школа, де у молодших школярів пробуджується інтерес до мистецтва, відбувається залучення художньо-творчої діяльності, формуються естетичні смаки, почуття відповідальності за збереження культурних надбань суспільства.

Актуальною проблемою сучасного суспільства є потреба формування у підростаючого покоління цілісного відчуття дійсності, забезпечення розвитку естетичних ідеалів та смаків у дітей молодшого шкільного віку. Також, актуальність проблеми дослідження, ґрунтовний аналіз наукових праць підсилюється необхідністю використання сучасних інноваційних технологій у процесі естетичного розвитку дітей молодшого шкільного віку. Аналізуючи суперечності, проблеми і парадокси, що характерні для сучасної системи педагогічної освіти, Н. Лазаренко акцентує: «Сучасна наукова думка, іноді не враховує духовності, творчості, психологічних потреб людини. Тому останнім часом науковці відкривають нові можливості для отримання передового досвіду в галузі гуманітарних наук і мистецтва, що сприяє відновленню рівноваги між розвитком творчості та найсучасніших досягнень науки, технологій, математики» [12, с. 6]. Сучасним інноваційним методологічним підходам в організації педагогічної освіти також приділяє значну увагу в своїх наукових дослідженнях А. Коломієць [10]. Підґрунтям дослідницького пошуку послуговували деякі ідеї щодо вдосконалення системи педагогічної освіти таких науковців як О. Акімова, Р. Гуревич, О. Дубасенюк, А. Коломієць, В. Кремень, Л. Лук'янова, Н. Лазаренко, Н. Ничкало, В. Шахов.

Естетичне виховання особистості є предметом наукових досліджень багатьох учених. Проблеми формування естетичних смаків, потреб та інтересів дітей в умовах

сучасного соціокультурного простору, які розглядалася дослідниками вікової психології та психології мистецтва і творчості (І. Бех); представниками педагогічної сфери в галузі вивчення естетичної культури (І. Зязюн, Н. Миропольська); представниками авторських концепцій і програм формування у дітей естетичних ідеалів та ціннісних орієнтацій (О. Рудницька, Е. Печерська); теоретиками поліхудожнього виховання (Л. Масол, О. Щолокова); реформування мистецької освіти та музично-естетичного виховання в Україні, еволюція форм і методів навчання музики та мистецтва (Л. Коваль, Н. Мозгальова, О. Олексюк, Г. Падалка, О. Ростовський, Л. Василевська-Скупа, В. Фрицюк, В. Черкасов, Г. Шевченко,). Цій проблемі присвячено також низку зарубіжних досліджень (Р. Арнхейм, А. Маслоу, Г. Рід). Питання естетичного виховання молодших школярів, формування ціннісних орієнтацій, взаємовплив мистецтв у межах реалізації теорії розвивального навчання одержали авторську інтерпретацію в працях таких науковців, як Б. Андрієвський, Б. Брилін, А. Щербо. Відповідний інтерес для нашого дослідження мають доробки Н. Онищенко, в яких розглянуто питання інтеграції мистецтв у естетичному розвитку школярів.

Пошук ефективних шляхів оптимізації процесу естетичного виховання учнівської молоді здійснювали сучасні дослідники: естетичного ставлення й оцінювання у дітей молодшого шкільного віку – І. Барановська, О. Демченко, Р. Добровольська, Т. Голінська, Л. Старовойт, Н. Тодосієнко.

Під час огляду наукових джерел ми спиралася на останні публікації І. Бега, Г. Філіпчука, в яких висвітлюються культурно-освітні проблеми сучасної України на основі аналізу суспільно-політичних і культурних явищ останнього періоду нашої історії, а також на дослідження у педагогічно-культурологічній царині О. Рудницької, її висновки щодо культуровідповідності освіти і виховання, які дотепер залишаються актуальними. «Наголосимо, – стверджує І. Бех, – що стан сучасної цивілізації характеризується тим, що культура дистанціюється від практики і стає більш автономною, розвивається за своїм самостійним внутрішнім іманентним законом. Таким чином, все багатство культури виявляється не сповна затребуваним» [2, с. 301].

Отже, інноваційний підхід – це специфічна, сукупність способів, прийомів, ставлень, що відображають динамізм і змінність сучасного суспільства та забезпечують адекватні цим змінам стимулювання новаторських ідей, розвиток інноваційної здатності людини, реалізацію інноваційної діяльності фахівців у процесі їхньої діяльності, створення інноваційного середовища. Поряд із наявними вже традиційними підходами, є необхідність упровадження нових поглядів і нових моделей освітнього процесу. У традиційних підходах притаманні певні фрагментарність, роздільність, ізолюваність у часі. Величезним і поки-що сповна не затребуваним потенціалом для успішної реалізації цього завдання володіє естетичне виховання. Воно закладає в дитячому віці основоположні цінності, орієнтири, переконання, які в майбутньому визначатимуть життєву позицію і стратегію

поведінки дорослої людини, громадянина. Тому естетичне виховання – це водночас виховання етичне, моральне, громадянське, патріотичне.

У тлумачному словнику термін «підхід» визначається як сукупність способів, прийомів, розгляду чого-небудь, впливу на когось, щось, ставлення до когось, чогось [4]. Інноваційний підхід є одним із методологічних підходів. У працях В. Андрущенка, С. Ніколаєнка йдеться про філософське обґрунтування цілей та цінностей інновацій у сучасній освіті. Традиційна й інноваційні моделі в освіті представлено в працях М. Кладіна, В. Ляудиса; теорія та практика використання інноваційних технологій – у працях І. Дичківської, В. Стрельнікова, Г. Селевко, Д. Чернілевського. М. Аузіна та А. Возна обґрунтовують призначення інноваційної освіти, стверджуючи, що основною її метою є формування та розвиток інноваційної здатності людини: «Педагогічні інновації у сучасній школі передбачають якісно нові перетворення як цілісного педагогічного процесу, так і його складових, зокрема, мотиваційних, змістових, процесуальних та інших структурно-системних компонентів освіти, що забезпечують істотне підвищення його результативності, оптимізації. Це діяльність, пов'язана зі змінами в завданнях, методах і принципах навчання, формах організації навчання та управління цим процесом» [1, с. 56].

Можна стверджувати, що оновлення всіх зазначених компонентів потребує зміни методології навчання, «переходу з суто інформаційних, репродуктивних форм навчання на проблемно-пошукові, індивідуально-диференційовані, особистісно орієнтовані з акцентом на індивідуалізацію навчальних планів і програм» [11, с. 14]. Визначення методологічного підходу Т. Медведовської [14], що розглядає впровадження інноваційного досвіду у професійній підготовці фахівців, який вона називає інноваційно-орієнтованим. В основі такого підходу – розуміння інноваційного навчання як певної протилежності традиційному (нормативному), вона зазначає: «Значущою особливістю сучасної системи освіти є співіснування двох стратегій організації навчання: традиційної та інноваційної» [14, с. 21].

Терміни «традиційне (нормативне) навчання» та «інноваційне навчання» запропонувала група вчених у доповіді римського клубу. Вони звертають увагу світової наукової громадськості на невідповідність принципів традиційного навчання вимогам сучасного суспільства до особистості, її зростаючих пізнавальних можливостей. Відповідно надаються тлумачення двох моделей навчальної діяльності [14].

Традиційне навчання та виховання, зорієнтоване на збереження і відтворення культури, забезпечує стабільність у соціумі за рахунок переважно репродуктивної діяльності учня, формування виконавських здібностей, розвитку уваги, пам'яті.

Інноваційне – стимулює новаторські зміни в культурі, соціальному середовищі, воно орієнтоване на формування готовності особистості до динамічних змін у соціумі за рахунок розвитку здібностей до творчості, різноманітних форм мислення, а також здатності до співробітництва з іншими людьми.

Таким чином, узагальнюючи вищезазначене, можна стверджувати, що інноваційно-зорієнтований підхід – це спеціальне, структурно-організоване та

функціонально-процесуальне інтегроване утворення, що відображає динамізм і змінність соціуму, забезпечуючи стимулювання новаторських змін, розвиток інноваційної здатності людини, реалізацію інноваційної діяльності фахівців в умовах сучасного динамічного суспільства, розвиток інноваційних особистісних властивостей та створення інноваційного середовища. Інноваційно-орієнтована система естетичного виховання є педагогічною системою, спрямованою на підготовку школяра до інноваційної мистецької, художньо-творчої діяльності. «Основною відмінною ознакою такої моделі є її цільова зорієнтованість на підготовку дитини до життя в умовах сучасного динамічного суспільства, що забезпечує його становлення як активного суб'єкта змін та інновацій, здатного до самостійної ініціації та реалізації інноваційної діяльності. Реалізація такої моделі потребує розроблення комплексної стратегії інноваційного розвитку, яка забезпечуватиме розвиток особистості як суб'єкта інноваційної діяльності на рівні діяльнісного, особистісного та соціального компонентів» [2, с. 22].

Вважаємо, що ефективність процесу естетичного виховання молодших школярів засобами мистецтва в контексті інноваційних підходів зростає за таких умов: формування у молодших школярів мотиваційної основи до занять з мистецтва; природовідповідність процесу естетичного виховання; реалізація інтегрованого підходу; художньо-оцінна діяльність дітей на уроках мистецтва; урахування набутого естетичного досвіду; залучення школярів до поліхудожньої діяльності; співтворчість вчителя й учнів. Розглядаючи інноваційну освітню художньо-педагогічну технологію як сукупність засобів і методів відтворення теоретично обґрунтованих процесів навчання й виховання, які дають можливість успішно реалізувати поставлені освітні цілі, можемо сказати, що інноваційно-технологічний напрям підтверджується теоретичними концепціями, серед яких можна виділити наступні теорії: теорію цілісного навчального процесу; оптимізації навчально-виховного процесу; поетапне формування розумових дій; концепція програмованого та проблемного навчання; концепція індивідуалізації та диференціації навчання; концепція перспективно-випереджального навчання; концепція акмеологічного навчання.

Таким чином, естетичне виховання постає могутнім чинником позитивного впливу на особистість, розвитку в ній кращих людських якостей, формування суспільно-політичних тенденцій, гуманістичного розвитку суспільства. «Технологія інтегрованого навчання здатна збагатити школярів знаннями, підвищити рівень їхньої культурної освіти. Міжпредметна інтеграція може більш яскраво проявитися саме в гуманітарній галузі предметів: література, образотворче мистецтво, музика, світова художня культура» [18, с. 58]. Самі предмети близькі, вони несуть у собі багаж культурних цінностей, зачіпають ті ж теми, створюють образи. «Застосування художніх технологій сприяє стимулюванню фантазії дітей, утворенню нових художніх образів, розвитку творчих здібностей, створює емоційно сприятливу атмосферу для розкриття внутрішнього потенціалу учнів, підвищує їхню працездатність і зняття психічне напруження, занурює у світ мистецького твору,

допомагає у самовдосконаленні та самореалізації особистості дитини, в її практичній творчій діяльності» [20, с. 420].

Повертаючись до вищесказаного, можна зробити висновок, що естетичне виховання молоді, залучення школярів до світу мистецтва, до художньої культури розвиває ціннісне сприймання, виховує почуття прекрасного, здатність до рефлексії, дивергентного мислення, міжособистісного і міжкультурного діалогу, розширює світоглядні межі. Завдяки цьому багатоаспектному впливу естетичне виховання збагачує духовний і ментальний світ учнів, підвищує рівень їхньої загальної культури, яка, зокрема, впливає на визначення життєвої позиції і способи поведінки.

В результаті здійсненого аналізу, можна стверджувати, що естетичне виховання – це потужний чинник виховання патріотизму, а відчуття причетності до національної культури має бути усвідомлене як один з найважливіших його компонентів. В умовах викликів сьогодення, коли наша Батьківщина фактично перебуває у стані війни, коли їй доводиться протистояти загрозі розколу, окупації, економічного руйнування, необхідно робити все можливе для консолідації здорових сил нації, зміцнення її духовного стрижня. Зокрема, в освітній системі потрібно привести до дії величезний потенціал естетичного виховання у його світоглядно-ціннісному значенні. Саме у такій парадигмі, на нашу думку, повинне відбуватися становлення нової генерації українців, наділених кращими людськими якостями, здатних приймати і долати виклики, сприяючи тим суспільному і духовному розвитку нації.

Література

1. Аузіна М. О., Возна М. О. Інноваційні процеси в освіті : навч. посіб. для студ. вищих навч. закладів. Національний банк України ; Львів. б. ін-т. Львів : ЛБІ НБУ, 2003. 103 с. С. 9; 11.
2. Бех І. Д. Діалог культур у психолого-педагогічному осмисленні. Педагогічна майстерність як система професійних і мистецьких компетентностей: зб. матеріалів XI Міжнародних педагогічно-мистецьких читань пам'яті проф. О. П. Рудницької. Чернівці: Зелена Буковина, 2014. Вип. 5 (9). 398 с. С. 26-29.
3. Бех І. Д. Патріотизм без ретуші. Педагогічна майстерність як система професійних і мистецьких компетентностей: зб. матеріалів XII Міжнародних педагогічно-мистецьких читань пам'яті проф. О. П. Рудницької. Київ : ПООД НАПН України, 2015. Вип. 6 (10). 274 с. С. 11-15.
4. Бех І. Д., Чорна К. І. Програма українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді. Київ, 2014. 29 с.
5. Барановська І. Г., Андрійців О. М. Методичні засади художньо-естетичного виховання школярів у позаурочний час. Зб. матеріалів наук. пр. конф. викл. і студ. ф-ту дошкільної, початкової освіти та мистецтв. Серія «Мистецтво». Вінниця, 2019. С. 30–34.
6. Безкоровайна О. В., Павлюк Г. С. Інтерактивні форми та методи виховання гуманності в дітей молодшого шкільного віку у контексті розвитку культури спілкування / Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти : зб. наук. пр. : наук. зап. Рівнен. держ. гуманіт. ун-ту. Рівне, 2014. Вип. 8 (51). С.71-74.
7. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.). Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. 5-те вид. Київ ; Ірпінь : Перун, 2005. 1728 с.

8. Гуревич Р. С., Котляр М. М., Кадемія М. Ю., Шевченко Л. С. Інноваційні технології навчання в умовах інформатизації освіти : навч. посібник. Львів, 2001. 396 с.
9. Демченко Е. П., Кепуле И. Формирование креативной компетентности будущих педагогов в контексте подготовки к работе с одаренными детьми. Науковий журнал «Молодий вчений» (Young Scientist) 2018. №5.2(57.2). С. 47–51. URL: <http://molodyvcheny.in.ua>.
10. Коломієць А. М. Сучасні методологічні підходи в організації вищої педагогічної освіти. Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. 2016. Вип. 3. С. 47–52.
11. Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах. URL: http://www.yurinfo.org.ua/index.php?lang_id=1&menu_id=1182&articleid=165701#
12. Лазаренко Н. І. Суперечності, проблеми і парадокси в системі педагогічної освіти. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Київ ; Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2019. Вип. 53. С. 5 – 8.
13. Миропольська Н. Є. Стан сформованості художньої культури учнів. Педагогіка і психологія. 2001. № 2. С. 49–57.
14. Медведовська Т. П. Впровадження інноваційно-орієнтованого підходу у професійну підготовку фахівців. Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 16 : Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики. 2014. Вип. 23. С. 29 – 31.
15. Ничкало С. А. Естетичне виховання школярів у контексті викликів сучасності. <https://lib.iitta.gov.ua>
16. Національна державна комплексна програма естетичного виховання : проект АПН України / Інститут українознавства Київського ун-ту ім. Тараса Шевченка та інші ; уклад. І. А. Зязюн, О. М. Семашко. Київ, 1994. 62 с.
17. Нова українська школа: порадник для вчителя (форми інтегрованого навчання) / за заг. ред. Н. М. Бібик. Київ : Літера ЛТД, 2018. 160 с.
18. Старовойт Л. В. Художньо-творчий розвиток молодших школярів у процесі трудового навчання. Scientific Journal «ScienceRise» Pedagogical Education. Kharkiv, 2016. № 3/5(20). Р. 58–63.
19. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька. Київ.: Інтерпроф, 2002. 270 с.
20. Тодосієнко Н. Л. Використання мистецьких ігор як засобу активізації естетичного сприймання молодших школярів. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія. Вінниця, 2010. № 30. С. 420 – 424.
21. Філіпчук Г. Г. «Духа не вгашайте!». Публіцистика. Київ.: Вид. Товариства «Просвіта» ім. Т. Шевченка, 2014. 40 с.
22. Lazarenko N. Brovchak L., Starovoit L. The development of musical intelligence in junior schoolchildren during the lessons of the artistic cycle. SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Proceedings of the International Scientific Conference. Volume IV, May 24-25, 2019. P.422-439